

УДК 070:654.197

ТЕРМІНИ «АВТОР» І «ВЕДУЧИЙ» У ПРАКТИЦІ ТЕЛЕВІЗІЙНИХ КАНАЛІВ

Ірина Венгер

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79000, м. Львів, Україна
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

У статті проаналізовано проблему підміни поняття “автор” і “ведучий”. На прикладі регіонального телеканалу “ЗІК” зроблено спробу проаналізувати значення термінів “ведучий-виконавець” і “ведучий-творець”. Систематизовано основні ознаки цих понять.

Ключові слова: автор, ведучий, авторське я, образ автора, автобіографічний автор.

“Зітріть індивідуальне і виступить типове”, - твердив один з найвідоміших теоретиків журналістики В. Саппак [8, с. 141]. Разом зі зміною змістової та жанрової системи телебачення зазнало і переосмислення ролі людини, що долучається до творення телепрограм. Зміна ціннісних координат відбувалась, загалом, за принципом протистояння типового, масового і одиничного, індивідуального. Під час цього переходу з’явилися нові терміни, деякі поняття видозмінились, їх зміст доповнився, ще інші – втратили актуальність. Попри те, що є чимало спроб систематизувати основні терміни телебачення, науковці і практики часто по-різному трактують значення одних і тих же слів.

У цьому дослідженні ми спробуємо чітко визначити такі поняття телевізійного мовлення як *автор* і *ведучий*. Сьогодні часто у титрах до телепрограми читаємо: “автор і ведучий програми”, деколи зазначено окремо – “автор” чи “ведучий”. Ми прагнемо з’ясувати, чим у практиці телевізійників зумовлений такий поділ: коли два однорідні члени *автор* і *ведучий* називають одне поняття, а коли кожен з них стає назвою окремого поняття. Також простежимо формування дефініцій, їхні спільні і відмінні ознаки.

Теоретики журналістики визначають *автора* як творця сценарію, телепередачі, телефільму або самого проекту майбутнього твору [4, с.160]. *Автор* – це особа, що сама пише і оприлюднює твір [9, с.4].

У штатному розкладі деяких каналів існує і окрема посада “автор програми”. У практиці досліджуваного каналу, будь-яка програма, незалежно від жанру, починається із задуму. Найчастіше ідея майбутньої програми

з'являється у когось одного, рідше – це продукт колективного обговорення. Так чи так, людину, яка подала початкову ідею проекту, називають *автором ідеї*. У програмі “Хто тут живе?”, що виходить в ефір від початку створення телеканалу (з 01.09.2010р.), початковий задум належить одній особі. Журналістка Анна Козюта звернулась до керівництва тоді ще телеканалу УТ-Захід з пропозицією створити програму про статки держслужбовців. Початковий задум передбачав, що головними героями проекту будуть недешеві будинки тих представників влади, які зловживають своїм службовим становищем. До роботи над проектом залучили семеро людей: четверо журналістів, оператор, режисер монтажу та ведучий. Над однією передачею працює команда: журналіст та оператор. Їхню роботу контролює “автор” проекту. Саме на цьому етапі вперше заговорили про “автора”. Відповідна посада зафіксована у штатному розкладі. Людина, що займає цю посаду, насправді не подавала ідеї програми, а лише частково долучалася до творення концепції проекту поряд з журналістами, оператором, режисером монтажу та ведучим. Відтак, штатний “автор” – це не зовсім той автор, якого ми на початку роботи розглядали як творче начало, тут це – керівник творчого колективу.

Отож, не завжди автора на телебаченні розуміють як творчу одиницю. Часто так можуть називати керівника проекту, головного режисера чи головного редактора. Ці люди зазвичай не працюють у “кадрі”, глядач про їхнє існування може довідатися хіба з титрів наприкінці програми. Натомість, перед аудиторією постає ведучий проекту. У програмі “Хто тут живе?”, яку ми розглядаємо, ведучий Дмитро Добродомов брав безпосередню участь у творенні концепції програми, втілював ідеї програми і дещо переробив її “під себе”. До нього статус “автора” підходить більше. Також Дмитро Добродомов частково долучається до роботи над телевізійними відеоматеріалами, подає їх у прямому ефірі і модерує дискусії-обговорення у студії. З цього випливає, що його можна назвати водночас і ведучим програми. Тоді хто він: ведучий чи автор? Аби з'ясувати це, варто простежити історію появи ведучих та авторів на телеекранах. Хоча телевізійній професії існують вже не перший рік, та робота людини “у кадрі” досі є мало дослідженою.

На початку ери телебачення першими, кого телеглядачі побачили з екранів, були *диктори*. Термін запозичений з американської медіа культури. Брус Льюїс пише, що слово “announcer” у перекладі означає саме “диктор”. В англійській мові це поняття передбачає як дикторські функції, так і журналістські [3, с. 153]. Українська тележурналістка, ведуча та науковець Тетяна Дейнегіна пропонує до поняття диктор синонім – людина, що “телеведе” [3, с. 153].

У телеефірах, які початково мали змогу споглядати на території України, телевізійне повідомлення теж спершу персоніфікується через особистість диктора програми. Хоча представники цієї професії переважно не брали участі у творенні програми, та вони були єдиними, хто у 50-х роках ХХ ст. мав можливість презентувати журналістську творчість на екрані. Варто зазначити, що диктори переважно мали акторську, а не журналістську освіту.

Як би не хотіли редактори та продюсери проектів, глядачі бачили у дикторах не лише “машину для інформування”, а конкретну людину, наперед сформований образ, який приходив до них щодня. Ось як описує дикторів з

різних республік В. Саппак: “У томській студії... диктор – скромна дівчина (білий комірчик), без блиску і лоску, зовсім не “красуня”, не володіє хорошим тоном і веде передачу просто, з гідністю, ні під кого не прогинаючись. У киян – навпаки, диктор – красуня! Красуня-українка з деякою, навіть демонстративною жіночністю, що ніби зійшла із святкового плакату. Диктор ризької студії – білява і холодна жінка із складною перукарською зачіскою” [8, с. 137]. Це свідчить про те, що навіть у часи, коли перевагу надавали колективному, а не індивідуальному, редактори з різних міст, країн, регіонів, вочевидь підсвідомо, робили перші кроки до індивідуалізації журналіста через пошуки такого людського “типажу”, який був би найбільш “свій”, органічний із жителями конкретної місцевості.

З розширенням жанрової і тематичної системи телебачення, а також зі зменшенням централізованого контролю над пресою, слово “диктор” поступово витісняє з професійного лексикону визначення “ведучий”. Така заміна відбулась не тільки на формальному, а й на глибшому, понятійному рівні. Замість людини, що диктує і зачитує, з’явилися постаті, які “ведуть за собою”. Все більшого значення набуває не те, “що говорять?”, а “хто це говорить?”.

Ведучий, - пише Т. Дейнегіна, - стає людиною, якій довіряють, звіряють по ній свої погляди, намагаються на неї походити [3, с. 105]. Українська дослідниця розрізняє: *ведучого-виконавця*, для якого створена екранна роль, де передбачені і деякі елементи імпровізації; *ведучого-автора*, коли “телеведучий водночас є автором журналістського проекту чи сценарного матеріалу, створеного “під себе” (персональна, авторська програма)” [3, с. 132.]. Для того, аби не уникнути накладання понять, пропонуємо ведучий-автор для подальшого дослідження замінити на *ведучий-творець*.

Найчастіше уживаним є диференціація телевізійних ведучих залежно від жанру, в якому вони працюють. Візьмемо за основу типологію Т.О. Полякової:

- *інтерв’юер*, що працює у форматі бесіди;
- *шоумен*, який працює над ток-шоу;
- *модератор*, скеровує розмову під час дебатів та дискусій;
- *ведучий новин*, який демонструє інформаційні жанри [7, с. 45 –

49].

Варто розглянути інші програми західноукраїнського регіонального телеканалу ZIK. В інформаційній програмі “Огляд” новинний ведучий – це виконавець, що лише оголошує, подає матеріали, які підготували журналісти. Тоді як ведучий-модератор програми “Доміно” Дмитро Шостак і його колега Остап Дроздов (“Прямим текстом”), окрім того, що скеровують розмову в студії, готують ще сценарії майбутніх ефірів, вибирають для них теми та учасників. Їх, мабуть, можна назвати ведучими-творцями, коли автор телевізійного матеріалу і особа, яку бачить перед собою глядач, є тією ж. У випадку з Дмитром Добродомовим, про якого ми вже згадували, його можна назвати і ведучим-виконавцем, і ведучим-творцем. Останнє визначення характеризує його роботу в прямому ефірі (модератор дискусії). Тоді як у випадку з відеоматеріалами, які підготували журналісти, він є виконавцем наперед визначеною ролі.

З цих невеликих прикладів можемо побачити, що у деяких випадках провести чітку межу між ведучим-виконавцем і ведучим-творцем – надзвичайно складно. Одна з причин – колективний характер телевізійної творчості.

Тому для кращого розуміння різниці між ведучим та автором на екрані потрібно брати до уваги деякі інші моменти. Skorиставшись досвідом старших мистецтв, журналістикознавці впровадили у журналістську площину літературознавчі терміни *образ автора* і *авторське “я”*.

Термін “образ автора” ввів у науковий обіг В.В. Виноградов. Він говорив, що не можна ототожнювати автора з розповідачем, адже автор це перш за все “організуючий принцип”. Інший дослідник – М.М. Бахтін розрізняє поняття автора-творця та образ автора, де образ – це щось створене, а не те, що творить [5, с. 152]. З цього випливає, що на телебаченні образ автора – репродукований глядачами. Той, хто його створив – це первинний автор, “коли зображувальне авторське слово лежить в одній площині із зображенням словом героя” [5, с. 179].

Журналістикознавці запозичили розуміння образу автора від літературів і розвинули його у площині сучасних засобів комунікації. Про “образ автора” писали В.Й. Здоровега, І. Л. Михайлин, М. Л. Парцей, В. Н. Вакуров тощо. Кожен твір має свого автора, але реальний творець твору і особа, від імені якої ведеться розповідь, часто не збігаються. Рівень такої невідповідності і є важливою характерною різницею між, приміром, художніми і публіцистичними жанрами. У художніх жанрах реальний автор найменше схожий із образом автора, від якого ведеться розповідь. [1, с. 11]. Для публіцистичних жанрів характерне ототожнення автора і розповідача, що є ознакою відкритості, документальності та емоційності публіцистичних жанрів. У змістовому аспекті образ автора втілюється у ставленні до дійсності, у лінгвістичному – визначає текстову форму жанру [1, с. 12 – 13].

Якщо образ автора можна свідомо і цілеспрямовано створити, то *авторське я* – часто неусвідомлене, є як мимовільний прояв особистості творця матеріалу. “Авторське я, - пише О. Гриценко, - це вияв ставлення автора до відтворюваних ним фактів, явищ, подій, журналістська позиція, що впливає з авторських відчуттів і роздумів” [2, с. 125]. Воно проявляється в мовно-стилістичному оформленні матеріалу та у способі відтворення подій: описі, аналізі, оцінці, повідомленні тощо. Кожен жанр має різну форму авторського “я”. Найкраще воно проявляється в автобіографічній публіцистиці [2, с. 126].

Говорячи про біографічного автора, М. Фуко твердив, що його не можна ототожнювати з автором у творі: “функція автора виникає і діє у власному розділюванні, у цьому поділі і цьому проміжку” [10, с.606]. Г. Микитів додає, що якщо у художньому мовленні біографічна постать автора і його творча особистість – не збігаються, то в журналістиці автор-оповідач і реальний творець матеріалу – одна і та ж людина [6, с. 60]. З цього виходить, що на відміну від літературного твору, у журналістському матеріалі більшою чи меншою мірою завжди проглядається біографічний автор, його знання та досвід.

Отже, автор у соціальних комунікаціях як образна одиниця, певний тип соціальної взаємодії, що відбувається крізь призму особистісних знань, вмінь,

досвіду, а також культурного і етнічного середовища конкретної особистості чи особистостей. Автор і ведучий – два різні поняття, які можуть співіснувати, але їх не слід ототожнювати. Ведучих телевізійних програм варто розділяти на: *ведучих-виконавців і ведучих творців*. При цьому обидва типи ведучих можуть виконувати у певній мірі функції *інтерв'юера, модератора чи шоумена*. Усе залежить від особистісних рис людини, від її здатності до індивідуалізації конкретного матеріалу.

У випадку з ведучим новин, зважаючи на “строгість” формату, він є лише виконавцем. Його основна мета – інформувати аудиторію. Засіб – факт. Відтак творчий потенціал таких ведучих, як і журналістів, - обмежений, інколи звужений лише до можливості вибирати виражальні засоби. Суб'єктивного бачення тут має бути якомога менше, а особистісний досвід потрібен тільки для того, щоб знайти найкращий спосіб донесення інформації, оперувати різноманітними виражально-зображальними засобами. Якщо порівняти роботу журналіста новин та режисера театру, то перший може обирати лише “декорації” та “спецефекти” своєї розповіді, а от героїв та ситуацій, в які вони попадають, він вигадати не може. У таких програмах глядачеві важче розгледіти біографічного автора, зрозуміти його “світ”. Адже у діалог між ведучим та глядачем вмішується факт як незалежна одиниця. Факт і подію можна оцінювати по-різному, але вони ніколи не стануть продуктом авторської творчості.

Натомість існують програми, в яких суб'єктивне та особистісне мають вирішальну роль. У таких програмах глядач має змогу, хоча б частково, побачити біографічного автора, а ведучий – ширше застосувати свої творчі можливості. Він не лише вибирає певну інформаційну ситуацію чи засіб відображення факту. Ведучий вносить свій досвід, відтворює “свою історію”, розкриває насамперед ті аспекти проблеми, що близькі саме йому, а також має змогу вибирати оригінальні форми відтворення матеріалу (не лише словесного). Такого ведучого можемо назвати творцем, а від так і автором чи співавтором програми.

Таким чином, у титрах до телевізійних програм обов'язково потрібно зазначати, хто вестиме розмову у студії. Коли пишемо “ведучий”, то маємо на увазі ведучого-виконавця: нейтральна авторська позиція, слабо виражене авторське “я”, біографічного автора простежити важко, образ автора максимально типізований, характерний конкретному жанру програми. “Автор і ведучий” потрібно зазначати тоді, коли є ведучий-творець: авторська позиція – суб'єктивна, авторське “я” – яскраво виражене, легко проглядається біографічний автор, образ автор – максимально індивідуальний. Різницю між ведучим-виконавцем і ведучим-творцем можемо відтворити в таблиці:

Ведучий-виконавець	Ведучий-творець
Нейтральна <i>авторська позиція</i>	Суб'єктивна <i>авторська позиція</i>
<i>Авторське “я”</i> мало виражене	<i>Авторське “я”</i> яскраво виражене
<i>Автобіографічного автора</i> важко розгледіти	<i>Автобіографічного автора</i> легко розгледіти

<i>Образ автора</i> максимально типізований, характерний для певного типу програм	<i>Образ автора</i> максимально індивідуальний
---	--

Така диференціація допоможе глядачеві краще зорієнтуватись, яким способом подана дійсність, що очікувати від перегляду конкретної телепередачі. Також впровадження чіткого визначення ведучих важливе і для вирішення юридичних спорів. Адже ступінь правової відповідальності у звичайного ведучого і ведучого-автора – різна.

-
1. Вакуров В.Н. Стилистика газетных жанров: Учеб. Пособие для вузов / Вакуров В. Н., Кохтев Н. Н., Солганик Г. Я. – М.: Высш. Школа, 1978. – 183.
 2. Гриценко О. Основи теорії журналістської діяльності / О. Гриценко, Г. Кривошея, В. Шкляр. – К., 2000. – С. 125 – 129.
 3. Дейнегіна Т.О. Майстерність телеведучого: вступ до спеціальності / Т.О. Дейнегіна // Навчальний посібник. – Луганськ: ТОВ “Віртуальна реальність”, 2010. – 332с.
 4. Дмитровський З. Є. Телевізійна журналістика: Підручник / З.Є. Дмитровський. – Львів: ПАІС, 2006. – 208с.
 5. Зубрицька М. Антології світової літературно-критичної думки ХХ століття: Слово, Знак, Дискурс / М. Зубрицька. – Л.: Літопис, 1996. – 633 с.
 6. Микитів Г. Експлікація образу автора в сучасному медіатексті / Г. Микитів, Л. Савчин // Стиль і текст : зб. наук. пр. – К.: Інституту журналістики. – 2006. – № 3. – С. 56–61.
 7. Поякова Т.О. Основи телевізійної журналістики / Т.О. Полякова: навч. посібн. – Д.: РВВ ДНУ, 2008. – 64 с.
 8. Саппак В. Телевидение и мы: четыре беседы / В. Саппак. – М.: Искусство, 1988. – с.167.
 9. Словник термінології сучасної журналістики / А.С. Попович, Л.М. Марчук, А.С. Попович. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – 82с.
 10. Фуко М. Що таке автор? // Антологія світової літературно-критичної думки ХХст. / М.Зубрицька. – Л.: Літопис, 2002. – С. 598 – 613.

THE TERM «AUTHOR» AND «LEAD» IN PRACTICE TELEVISION CHANNEL

Iryna Venger

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky str. 49, 79044, Lviv, Ukraine
journft@franko.lviv.ua*

This paper examines the problem of substitution of the term «author» and «master». For example, a regional TV channel «ZIK» is an attempt to analyze the meaning of the terms «Lead Executive» and «master- maker». Systematized the main features of these concepts.

Key words: author, presenter, author I, the image of the author's, autobiographical author.

ТЕРМИНЫ «АВТОР» И «ВЕДУЩИЙ» В ПРАКТИКЕ ТЕЛЕВИЗИОННЫХ КАНАЛОВ

Ирина Венгер

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупринки, 49, 79000, г. Львов, Украина
journft@franko.lviv.ua*

В статье проанализировано проблему подмены терминов «автор» и «ведущий». На примере регионального телеканала “ZIK” осуществлено попытку проанализировать значение терминов «ведущий-исполнитель» и «ведущий-творец». Систематизировано основные черты этих понятий.

Ключевые слова: автор, ведущий, авторское я, образ автора, автобиографический автор.

Стаття надійшла до редколегії 23.12.12

Прийнята до друку 10.01.13